

براہوئی شاعری نابینائی سفر

☆ شہیر شاہوانی

Abstract

This paper carries a great deal of significance on account of the historical research on Brahui Poetry. On the bases of this research, we can draw a demarcation line between the classical and Modern Poetry of Brahui language. This research reveals that the recognized poets of Brahui, on the bases of their style, vision and approach, have supported greatly in order to develop modernization in Brahui Poetry. Each type of Brahui poetry depicts a separate thought and represents a separate period. Each period shows a stage of evolution in Brahui poetry and reaches the destination of recognized style and develops thoughts.

براہوئی شاعری نابینا امر مس؟ وہرا وخت آن براہوئی شاعری نادور شروع مر یک؟ دا سوال آتا ورندی ءتنگ کن نن کل آن مست دا پٹ و پول کنگ ناکوشست کینہ کہ شاعری انت نئے؟ شاعری و عام ہیبت ٹی انت فرق ءداپاشو ہیبت نئے کہ انسان تینا زند ءمدیفنگ کن زندگی آن پہہ مرے۔ ہر اتم ملاس مس تو اودے دیرنا خیال بر یک نہ کہ ارغ نا۔ ہندن انسان تینا تہہ ناجوزہ و خیال آتے درشان کنگ کن شاعری نامحتاج مر یک اودے لوز آ تو گوازی کنگ اونا تعلق ادب آن مر یک۔ وادب انت نئے؟ دا سوال نا ورندی کن گڑاس

ادب و ادبیات کا مطالعہ

ادب و ادبیات کا مطالعہ

کائنات نا شاہتی و بھلنی ٹی بے کچ حقیقت آک ڈھکو کو ہر اقبیٹی ادب ہم تینا فطرت نادرشانی کن
اعلمو کے۔ ادب انسان نا خوبصلت و درشان و پاش کیک۔ ابوالاعجاز حفیظ صدیقی ادب نا تعریف و داوڑ نوشتہ
کیک۔

”ادب ہمونازرک آفن و پارہ ہرانا ذریعہ اٹ ادیب تینا جوزہ و خیال آتے تینا چندنا نفسیاتی خو
خصلت آتا بابت نہ بیرہ درشان کیک لوز آتا کمک اٹ زندگی داخلی و خارجی حقائق آتا ترجمانی و کیک و تنقید
ہم کیک۔ تینا تخیل آن کاریم ہلسہ پانگ و درشانی نادونوں وڑتینائی کیک ہراڑان قاری (خوانوکا) نا جوزہ و
تخیل ہم ہمووڑ گواچی مریک ہراوڑ کہ تینٹ ہموادیب نا تخیل و جوزہ گواچی منے“ (1)

ادب اسہ ہندنو شاہیت و لوز کسے ہرائی انسانیت نا کہی ہیئت آک اریر۔ آسان لوز آتیٹی نن ادب
و احساسات آتا سمندر پانگ کینہ۔ ادب ہموگڑا و پارہ ہرا کائنات نا فطری سچائی تون اوار ہزار آست آتا
و ہرکن و ظہینی اعلمو کا حقیقی تصور آتے فکر نا کڑمی ٹی یلہ کرسہ محبت نا لازوال آ دنیا و جوڑ کیک ہندن ادب
روانی اورہ عزت و احترام ہندی و اخلاقی ناشون نا جوان ازگا کسر پانگ۔ بندغ ادب نا سوب آن تینا
ہرکن اورہ اول و اول ہر نامی لی ہلسہ لوز آتہاں ہرک۔

ادب لونی و رانی ہون عالی و دود آتے ہراغ و شاہیت کنگ نا احساس و است آتیٹی و دی
ادب لونی و رانی ہون عالی و دود آتے ہراغ و شاہیت کنگ نا احساس و است آتیٹی و دی

ادب لونی و رانی ہون عالی و دود آتے ہراغ و شاہیت کنگ نا احساس و است آتیٹی و دی
ادب لونی و رانی ہون عالی و دود آتے ہراغ و شاہیت کنگ نا احساس و است آتیٹی و دی

شاعری انت ء پارہ

شاعری انسانی تاریخ ٹی درشانی ناکل آن گچین انگاڑ وڈول ء پارہ۔ شاعری فطری درشانی تو اوڑدہ ہمو کسری ہم پارہ ہر انسانی فطرت راج، دو در بیدہ، مدموسم، وخت و گیر نامچا واقعہ و حالیت آتے گچین ء انداز سیٹی تینے ٹی ڈھکانے۔ شاعری تو انسان ناگیر نئے دلچسپی و واضحی ارے و منے دانا بھاز انگا سوب آ کو وکل آن بھلا سوب دامنے کہ دانی (شاعری) ہروڑ نا حالت نا جوان وڑاٹ درشانی منے۔ خوشی و شاد کامی مرے یا مرک و غم، جنگ و پھڈا مرے یا امن و ایمنی نا سوال، شون حالی و آسودہی مرے یا خواری؟ آسان لوز آ تیٹی داپان کہ ہر وڑ نا تجربہ و احساس آتا درشانی شاعری ٹی بھاز جوانو انداز اسے اٹ کنگانے و کنگنگ۔ انتے کہ شاعری نابولی عام ولس ہیئت و گپ آن جتا و معتبر مریک۔ ہڑدے ہزار آ ہیئت آک کنگرہ و ہنگرہ و لے اوختیان بھاز کم ہیئت ہندو مریرہ ہرافک یات سلیرہ و لے شاعری داوڑ اف انتے کہ شاعری ٹی ہر چنکا ہیئت داوڑ کنگنگ ہر اسہ بھلو مقصد و مطلب اس تحک ہراڑا پین سوچ و فکر نا گنجائش سلیک۔ شاعری نا ہندا خوبی تا سوب آن دنیا ٹی بھلا بھلا تخلیق کار آک شاعری ء درشانی و اظہار نا ذریعہ پارینو۔ ہندن شاعری نا بابت تبدیلیک بسنو، انقلاب آک مونی بسنو و لکھ آ بندغ آ تا زندگیک بدل مر سہ کرینو۔

تینا سر حال ”براہوئی شاعری نا بناء“ آ تران کنگنگ آن مست گڑا اس ہیئت و گپ شاعری نا چند ء ہم مرے کہ دنیا ٹی انسان دماغ ہرا وخت شیر جوڑ کنگنگ ء شروع کرے۔ و اوقتا درشانی نا وڑا امر کس؟ دا بابت گڑا اس اقتباس دنیا نا بھلا بھلا پنک، مکاتب فکر، ادیب، مصنف آ تا خیال آ تیان ہم فائدہ بلنگ نا کوشت کنگگانے۔ ہندن شاعری نا بناء آ بحث کنگنگ کن دنیا نا و لیکو چاؤ کا شاعر ”ہومر“ نا خیال داوڑ ء۔

”شاعری نا مقصد چس (لطف) نا ء ہر اسہ وڑ نئے نا جادو آن و دی مریک“

ہومر شاعرانہ سگ و قوت ء الہامی ء قوت اس پانک ”دادے بت و دیوتا تئو دیک گھنڈیک ہرافتا

کتاب "ادب و فلسفہ" میں "تخلیق ایک" (2)

ادبی شاعری میں "پارزمیہ مزاحمتی" عشقیہ یا خلقی شاعری دانا ہند جاگہ انسان نازندگی ناہرنگ ٹی
 اور شاعری کی جنگ و جھڑپ غاتا کتہ بت و دیو پری و دیوتا تا غزہ غاک بیان کنزگانو۔ ہندن
 اور اسکا اسکا بندغ آتیٹی اونا شاعری بھاز دوست کنزگا کہ ولے ہر اتم انسان نا عقل فلسفہ تون درستی
 کی مانگ ہ شروع کرے تو فلسفی تارویہ و تب شاعری آن بھاز بد روک مسوس۔ فلسفی تا اعتراض آ تا ورنندی
 ترسہ ارسطو شاعر آ تا جاگہ و پدا بحال کننگ کہ تینا کتاب "بوطیقا" ٹی ادب نا چا ہو کا تنقید نگار آ تیکن پوسکن
 سر رینگا۔

ارسطو نازدات "شاعری نا بنا مننگ نا ار اسوب اریر۔ اولیکو نقل و ہر انسان آ تیکن فطری و گڑائے"
 براہوئی بولی ٹی نقل کن مسکونیک "راگ" نالوز و پارینو دنکہ کس و نا مننگ ناراک ہلنگ و راگ ہلنگ
 (نقل کننگ) چکی آن انسان نا خو خصلت ٹی اوار و۔ راگ (نقل) آن چڑہ خوشی و شاد کامی دوئی مفک بلکہ
 و اڑان تعلیم نا کاریم ہم ہلنگ مریک۔

شاعری نا بناء نا ارٹمی کو سوب نغمہ یا موزونیت (لئے) و۔ اوغنگ و مننگ آنبار شیر پانگ و خلنگ ہم
 مست نا انسانک بھاز زو ہیل کریر۔ بڑکو ہڑ تو ما سوب آ تا رسینکنگ آن مست نازمانہ ٹی شاعری نا بنا (3)
 مننگ نا ارسطو نہ بیرہ دلیل ترسہ تینا ہم سن آ فلسفی تا ورنندی و تس آ حبت ٹی بروکا تخلیق کار آتے و ناقد آتے
 شاعری نا بابت اسہ پاشو تصور اس ہم دوئی کرفے۔ اینونا دے اسکان "شاعری" نازی آ اس کہ تنقید مسنے
 ارسطو و ہندا ناقد آ تا استاد سر پند پانگانے۔

قبلہ نا ناقد آک شاعری نا بابت بھاز آ سلاہ سوج آ تا درشانی و کرینوا گن ادبی تاریخ و خوڑتی اٹ
 خواشن تو بھاز بھلو بھلو پن "ادب" نامیدان آننے نظر بریرہ ہرا فک شاعری و زیبا غامسہ آنبار خیال کیرہ ہرافتا
 دیدار و تاروح و تازہ و چار ایک۔ دماغی لانچی تے پین و دقک داریسہ ٹی چندی شاعر آک بسو ہرا فک تینا

است پسند در شانی ناخاطران بھاز آ خیال آ تا در شانی ء کرینو۔ دنکہ

(1) ”جانس“ تینا لغت ٹی ”شاعری“ نامعنے ء ”باوزن ادب“ نوشتہ کرینے اونا نزدات شاعری دونوفن

نسے ہرائی خیال آ تا مدات خوشی و سچائی ٹی اسٹی یا امتزاج ودی کنتنگ۔ دافن ناروح ایجاد ء۔

(2) ہندن ”میکالے“ شاعری ء اسہ دونوفن اس سرپند مریک ہرائی لوز آ تا استعمال داوڑ کنتنگ ہرا خیال

یا تخیل ء فریب ایتے دنکہ اسہ تصویر جوڑ کروکس رنگ آ تا استعمال اٹ تخیل ء فریب تنگ کیک۔

(3) بالکل ہنداوڑ ”شکسپز“ ہم پارینے کہ شاعر تینا تخیل نامک اٹ محسوسات آتے زبان ایتک۔

اسہ سرسوب ء شیر یا سرسوب ء نظم اس ہمودے ہرائی اسہ تجربہ اس درشان کنگانے۔ اودے ہنداوڑ مونی

اتنگانے ہراقاری نامونا اسہ فوٹو اس چاہنگے۔

(4) وڈ زورتھ شاعری ء مچا علم آ تا روح یا جان خیال کیک۔

(5) شیلے نارداٹ شاعری در شانی نا اسہ جوزہ نسے (4)۔

ہراوڑ بڑز کو قبلی ناقدین آک ہر دور ٹی شاعری ناباروٹ تینا نظریات و خیالات آ تا در شانی ء کر سہ

بسو بالکل ہنداوڑے نک (مشرق) والا ک ہم داریسہ ٹی کمزور متہ نو۔ بلکہ فارسی و عربی ہڑ تو ما زبان تا ادب بھاز

پینکن و جامع ء۔ فارسی شاعری نا اثر بر صغیر نا ایلو چکا چکا زبان تا شاعری نازی آ بھاز خنتنگ۔ بھلا بھلا استاد

شاعر آک شاعری نا حسن ء زیبا کریر فارسی شاعر آ تا خیالات، نظریات و فلسفہ و اوقافن ء بیان ہجو وڑ اسے اٹ

گیرام منگ کپک۔

فارسی زبان نا طلسماتی اثر شاعری ٹی خلوک خنتنگ۔ فارسی شاعر آک تینا شیر آ تینی تینا محبوب آ ہجو

پابندی یا قید و بند اس خلیسہ۔ اونیکن گڑ اس ارے تو بیرہ محبوب ء۔ واوفتے کن عشق ہمو کسر آ نبار ء ہرا اسہ چکلو

یا معمولی ء جون نسے یا روح ء یزدانیت آن خوک کیک۔ فارسی شاعری ٹی اگہ کس ء است عشق نا خا خراٹ

ہشنگ تو او اسل ادراک نامزل اسکان رسینکپک۔

فلسفیانہ نظریہ غاتے تینا شاعری ٹی استعمال
کرینا۔ ”وحدت الوجود“ و ”وحدت الشہود“ نا نظریہ غاتے
دریں

نظامی، عروضی، سمرقندی، فارسی نا بھلو، بھلو شاعر
”چهارمقالہ“ ٹی نوشته کرینے کہ:
مقدمات آتا لڑ و بنداٹ جوان و گچین انگا گڑا خراب و خراب انگا گڑا
مجت و غضب نا جوزہ غصہ ٹی برے (5)۔

برصغیر نا ایلو زبان آتیا فارسی شاعری نا اثر

فارسی شاعری و ادب نا اثر برصغیر نا مچا بولی تا ادب آسک۔ وکل آن زیات فارسی شاعری آن اردو
کاپی مس۔ ہرانا (اردو) جس، لوز آتا گھوڑ (ذخیرہ الفاظ) لب و لہجہ فارسی آن خودک ختننگ۔ اردو نا استاد
شاعر آتیٹی، ولی دکنی، سراج اورنگ آبادی، یا میر غالب آن تا اقبال، ساحر لدھیانوی و فیض احمد فیض اسکان اردو
شاعری نا تب بھاز آ دور آتیاں تدیکنسہ پین زیبا مر سہ ہنا۔ ولے فارسی شاعر آتا مزاج و رنگ آن آ جو متو۔
ہرائی غزل اسہ ہندو نیکی سے ہرانا زبانی بچو وخت اس و بچو دور اسے ٹی کم متو۔ غزل مست نا وخت آنبار اینو ہم
بھاز دوست کتننگ۔ اردو شاعری نا بابت تنقید نگار آک جوان پر مغزء مقالہ و کتاب نوشته کرینو۔ ہر اٹھنی اسہ
پین اس ڈاکٹر رام بابو سکینسہ نا ہم ارے ہر اتینا کتاب ”تاریخ ادب اردو“ ٹی نوشته کیک کہ:

”دنیا نا مچا ادب آتا بنا شاعری آن منے۔ شیر اسہ زندہ عقت کسے۔ ہرانا وجود یا ودی متنگ نثر آن
بھاز مہالو مریک۔ قافیہ جوڑ کتننگ، و تک بندی انسان ٹی اسہ فطریء گڑا کسے۔ انسان وکل آن مست جوزہ آتا سما
تسک پد آن او تینا دماغ آن کاریم ہلیک۔ گڑا سوچک ہرانا سو ب آن انسانی تہذیب نا ارتقاء ٹی جوزہ غاتے

نثر نازی آ بھلو قدر اس دوئی ارے۔ ہر اداغ ناسوچنگ و فکر و پام نانتیجہ۔ ہر اتم ”نوشت“ نا اٹکل جوڑ متوس تو شیر آک تینا اثر ناسوب آن دماغ ٹی سوگوسرہ۔ و دماغی طاقت ناسوب آن مچی تیشی بنفنگ نالانچی ہم شیر آ تیان مسکہ۔ ایہن تو شیر ننادر شان خیالات و ہیت و گپ نا آ سان آ وڑ و ڈول پانتنگ و فطری عذریہ کسے و لے غور و فکر کنگ آن پد تجربہ غاتیان ساتمک کہ شیر خیالات آ تا سوگوی و جوان ازگا نوشت آ تا بابت کچین پانتگرہ“ (6)۔

اردو ناقد آک فن شاعری ناباروٹ تقید ناپلوے زیبا کریر۔ تاریخی راجی و شاعری نافطری بشخ آتے در شان کریر۔ اردو نا بھلا بھلا شاعر آک فارسی شاعری و خوانار و فارسی ناوڑٹ شاعری ہم کریر و وارد و وزن اوار اوار فارسی ٹی ہم شاعری کریر۔ ہراوڑ کہ یونانی و رومن شاعری ادب و فلسفہ مچا یورپ نازندگی و بدل کنگ نا سوب مسر ہنداوڑ نافطری و راجی اصول آ تا بابت عربی و فارسی شاعری ہم پاک و ہند مچا بھلا و ایلو چنکا جی آ زبان آ تا ادب و شاعری ٹی پوسکنو و یکی کرینو۔ عربی و فارسی آن متاثر پاک و ہند مچا زبانتک شامل و ہر اقبیٹی براہوئی، بلوچی، سندھی، سرائیکی، اوغانی، پنجابی اوارے۔ بڑز کوکل بولی تیشی شاعری فارسی آن متاثر مسنوا ننتے کہ فارسی برصغیر ناکل آن بھلا زبان فارسی نابنادی شاعری ہر ادے لوک شاعری یا خلقی شاعری ہم پانتنگ کینہ دانا باروٹ گڑ اس نوشتہ کینہ تا نکتہ ناسر حال و سر پند منگ پین آ سان مرے۔

فارسی خلقی شیر آک

ایران نا اسی شیر آک (عوامی گیت) ہر ملک نا ہر جاگہ غاجتا ازگا لہجہ تیشی پانتگرہ اوقیبی ایران تا اصل روح و ہقی آ کڑدنا در شان مریک۔ و اوتیشی ایرانی تازندگی نا بھاز آ بشخ آ تا غور کنگ کن شاعری کنگانے۔

-i ترک فارسی

داشیر تا بھازوڑء۔ داتیشی اسہ وڑ اس ہمودے ہرائی خاص انگا بندغ یا خاص ء وخت و واقعہ اسے نا
بابت شیرآک اوڑدہ مریرہ دنگہ:

-1 لولی

-2 سانگ و برام نا وخت آپاروکا شیرآک

-3 ڈغار آتیشی کاریم کروکا ماروسن تا شیرآک

ہندن وڑک کن اسہ ترکمانی ء شیراس نوشتہ کینہ:

ترکی ناشیر

فرخ کدر بازار را

دونی قزارا قزارا

تور خارم کلہ نظرا

امان فرخ یاندی جانم

ناز ایما توکما قائم (7)

براہوئی بدل

فرخ بازار آن گدرینگلی ء

اونایچ آک خین خین ء

اونایچونی خننگے

اوکناست ئی شوک نا خاخر ء لکفنگ ء

اوکنا در ء جوش ئی ہنگ ء

ii- نوروزی

نوروزی ایران ناسہ بھاز مشہور و خلقی و شیر نئے دادے دا خاطر ان نوروزی پارہ ا ننتے کہ دا ”نوروز ناوخت آ پانتنگ۔ نوروزی و پاروکا تا عمر ہشت سال آن تا دو انزده سال اسکان نا عمر نا غریبو چنا مریرہ ہرافتے داشیر و خلنگ کن پیسہ میوہ مٹھائی بیدہ ارغ برنج و پچ تنگک۔ داچناک نوروز ناسہب تون ارا ا غا کارہ و داشیر و خلیرہ۔ نوروزی شیر ٹی او فک ارا نا بندغ آ تا سفت و ہم کیرہ و تینا غریبی نا ذکر و ہم کیرہ نوروزی شیر ناگڑ اس پیہ و اوقا برا ہوئی ٹی ترجمہ نوشتہ کننگا نو دنگہ:

فارسی	براہوئی
سلام سلام مسی آقا	سلام سلام کنا خواجہ
سلام بگوئم ترا	ای نے سلام پاوہ
رخصت ایسا مارا	نئے موکل ای تے
اما بایم سبرا	نن نما ارا ٹی برین
نوروز ترا مبارک	نوروز نئے مبارک مرے
نوروز ترا مبارک	نوروز نئے مبارک مرے
آقا سلام میکنم	خواجہ نے سلام پاوہ
مرزا سلام میکنم	مرزا سلام پاوہ
دعا بجانت میکنم	نیکے دوا ای خواوہ
نوروز ترا مبارک	نوروز نئے مبارک مرے
نوروز ترا مبارک	نوروز نئے مبارک مرے

ای دریاب ناپول آہناٹ	دلم سردی
ای کردسٹراس خناٹ	دہم دستر کردی
اودے پاریٹ کہ کافر نی کنا است ودریس	ای قجہ دلم بردی
نوروز نئے مبارک	نوروز ترا مبارک
نوروز نئے مبارک	نوروز ترا مبارک
داسہ نوروز منگ و	نوروز حالہ حوری
داسہ خیسن آ پھل آک باملتو	شگفتہ گل سوری (8)

نوروزی شیرنی غریب آچناک تینا پڈ و پرکنگ یا تینا پیگٹی و ملاسی و ختم کنگ کن شیر خلیہ شیر آ تیٹی
 نا گودی و خواجه و نازیفہ اوتے سفت کیرہ ہندن ارا خواجه غاک ہمو چناتے گڑاس کنگ کن ایترہ یا گڑاس
 کن نوروزی فارسی خلقی شاعری ناسہ مشہور و شیر کسے۔

۱۔ لی لی (لولی)

لولی و ترک فارسی ٹی "لی لی" پارہ۔ ترک فارسی ناشیر یا لولی تیٹی ایلوز بان نالولی تیٹی دا خسو فرق اس
 ہندن ایلوز بان نالولی تینا ترک فارسی نا "لی لی" (لوری) ٹی ہم لمہ چننا جان جوڑی و صحت کن دوا
 انک۔ ترک فارسی فارسہ "لی لی" اس ہرانا برا ہوئی ٹی ترجمہ نوشتہ و:

(کنا چنا) خاچ ای نیکی صدخہ مر یوہ

نن نیمہ غای نا او غنگ و بنگٹ

مدانے پٹہ و ترینزک آن مرتخے نی خاچ

خاچ خاچ خدا نارکھ و چیت و یک۔ لی لی لی

لی لی لی (لولی لولی) خاچ کنا چنا خاچ

خاچ نی خاچ خدا نارکھ وچیت ءیک۔ لی لی لی

ای لی لی لی پاوه تینا استی داپاوه

خاچ نی خاچ خدا نارکھ وچیت ءیک۔ لی لی لی

کنا چنا خنتی شی تیغ بس

لی لی لی ..... لی لی لی ..... لی لی لی (9)

v- لولو

”لولو“ ہم فارسی خلقی شاعری ناسرہ صنف کسے۔ ہندن مارتا ”لولوک“ جتا مریرہ و مسن تالولوک جتا مریرہ۔ ولے لولوئی غزل آ مبارحسن و عشق ناہیت و گچپ آک مریرہ۔ فارسی لولو نامنہ ٹپہ و براہوئی ترجمہ تون نوشتہ ء:

براہوئی

فارسی

کنے نامونجائی آن شیر پانگ جوان لکک

آن یللی یللدہ مرا خوش آ یہ

نے کنا ایلم ناگھٹ جوان لکک

ترامی برا بعل خوش آ یہ

نی کھوئی ٹی تولوک کشیدہ کنگ اُس

تالہ خفتہ بی فتنہ دلی تو

گلابی آ بریشم نادرک آ تاگڑک کنے تورنیش

بقربان ہمیں بلوروستم

نادانازرک آ دوتا ای قربان مریو

بہ یک درزن ہزار نقشہ دبی تو

اسہ سیلہ اٹ نی ہزار نقشہ نگار جوڑ کیسہ

خرن خنی آنی کنا لاڈی اُس

تومی کاسی تومی کاس

نی تینا داحسن آ داخہ ائنتے ناز کیسہ

دووار تک داری چن قدر کنی (10)

براہوئی شاعری

دنیا نالیو مچا زبان تا ادب آ مبار براہوئی زبان ٹی ہم درشانی ناسوگو آ ڈول شاعری منے وارے۔
 براہوئی زبان ٹی ہم بھاز آسرحال آ تیان شاعری منے دنکہ سانگ و برام یا خوشی ناوخت ناشیر آک چناناودی
 منگ ناشیر آک مرک و ماتم یا غم ناشیر آک ہرافتے مودہ ہم پارہ۔ دامچا شیر آ تیٹی دود آ تا سوگوی رواج
 آ تا لڑی لمہ نامہرو مابت ایڑھ جیجانا مابت ورناتا بہادری چاری منگ است نابے تاب منگ عاشق نامونجائی
 محبوب نالا پرواہی ہجر و وصال نا واقع آ تیان بیدس ایلو حالیت آک دنکہ قحط سالی ڈکال مہرگیر اوزگیر ہمپ و
 بٹ یا آلم نا خراب وقت آ ہمپنگ یا سفر آ ہنگ موسم نابدل منگ ہتم کرائی پھل و گوا رخ آ تا ورنائی و
 زیبائی چشمہ تیان دہ تا و ہنگ و ختا جوان انگا توار و ہروڑ نا است نا تہہ نایا پین قدرت نا جوزہ و حالیت آ تا
 درشانی کن ہم شیر و پہ آ تا کم ہلنگانے و ہندا خلقی شاعری ٹی راجی زندنا ہر ڈکھ و ویل خوشی و شاد کامی نازرک
 منے۔

اگر نن دنیا نا ادب نا اولیکو اصناف و سرحال آ تیا غور کین تو نن براہوئی ادب نا متکن منگ نا سہی
 اندازہ مریک۔ اینو آن ہزار آ سال مست متکن دنیا نا تاریخ ٹی مہذب آ قوم سومیرین آک سر۔ ہرا فک کل
 آن مست انسان و نوشت نا ڈیک ٹی ادب و ترا و فتا (سومیری) اصناف ادب ٹی گیشتری سرحال آک
 ہمود و ہرا فک اینو ہم براہوئی نامتکن ادب ٹی نن دو بریرہ۔ ہراتے اینو ہم نن براہوئی نامتکن یا خلقی ادب پانہ و
 خلقی شاعری ناسہ پالویش اس نثوارے ہرا فک سینہ بہ سینہ اینو اسکان نن رینگانو۔

”ہراتم نن دا ادبی تخلیق آ تیا نظر شاہ نہ تو دافتا بود و بیرشت و اینو اسکان زندہ منگ نن حیران کیک۔
 بہر حال سومیری تا نوشت نا ہر سرحال و مضمونک بھاز شابت و۔ اوتا اصناف ادب ٹی عزائی ماتمی یا مودہ وڑانگا
 شیر آک حمد مناجات دعا آ ہونغان شہر آشوب رزمیہ شاعری اساطیری و حیران کرو کو کتہ غاتا باروٹ
 دانائی نا کتہ زر قول ہیبت و ساہت چاچا لولی عشقیہ شاعری و ادبی جس آن پرنے تاریخی واقعہ غاک نوشت

براہوئی خلقتی شاعری

براہوئی خلقتی شاعری ناباروٹ سہی معلومداری اف کہ ہر اتم آن یا ہر اسدی آن دانا بناء مسنے اے
 وا فک سینہ بہ سینہ بریسه داپشت آن اے پشت ناکٹ ٹی تمنو۔ ہندن براہوئی خلقتی شاعری ٹی زندگی مچاز
 نظر بریک۔ خلقتی شاعری ٹی گٹ وتلار آ تا مشکل ازگا کسرتیٹ ہنو کا قافلہ ناسفر مرے یا پٹ و بیابان یا
 آ تازی آپند خلنگ نایات یا مش نا کھیب آ رہینگو کا زندگی ناسہولت آ تیان بیدس زندء تدیفوکا گدا
 ہرا فک اسے خوشحال ء زنداس گدریفنگ ناجت پت ٹی ء اوقا شاعری ٹی یا خلقتی شاعری ٹی دامچاز بیانی ڈھکا
 ہرا فک گرو شک و تہارسی ٹی ہم ولسہ بنگو۔

پہوال آ تا احساس آک اوقا زندگی نابش وتول و رسم و دود و مچاوڑ و ڈول ہندا خلقتی شاعری تینی
 ء۔ خلقتی شاعری ٹی زندگی نامچارویہ عاک، دڑ و غم، جتانی، وصل و فراق یا مری، جنگ آ تا یات گیری یا چنکا بھلا
 تاجوزہ عاک نظر بریرہ۔ پہوال آ تا خلقتی شاعری ٹی سیدھا و پودلا آ بندغ آ تا جذبات آک اسے پورو ء کا
 نئے ء۔ دانتیٹی فلسفیانہ کڑمی و شعوری کوششت ات تخلیق مرو کو نظر یہ اف نہ لفاظی ملیک بلکہ خلقتی شاعری ٹی
 آ احساس آ تا سیخا نظر بریک۔ لمہ نامہر ء ایڑھ نالا ڈ و نجارہ عا تا محنت و خواری، شار آ تا یات گیری، زیبا نا
 سفت، آ ژر و مری نا خاخر آن بلیس تا بہادر آ تا بہادری نا ذکر، موسم آ تا سختی سوری، قدرتی مصیبت آ تا ذکا
 خوک و عزیز آ تا کذیت آن است نا مجبور آ او غنگ اوار ء۔ دا شاعری انسانی زندگی نا ہقی آ آ دینک پا
 اسے قوم اسے نادودور بیدہ و رواج آ تا میرات ء۔

براہوئی خلقی شاعری ناصنف آک

دنیا نالیو زبان تا خلقی شاعری یا لوک گیت آتیا مبار براہوئی زبان نا خلقی شاعری ہم بھاز متکن و

شابتیت ء خلقی شاعری نامنہ وژ دادو۔

1- لولی

2- لیلی مور

3- ہلو ہالو

4- برنا زنا

5- مودہ

6- ڈکال ناشیئر

7- کیلو ہڑہ

8- سروزی

1- لولی

”لولی“ براہوئی خلقی شاعری ناسہ وژ نئے۔ لولی پانگ و نوشتہ کنگ نادود ہر بولی و زبان ٹی ارے دنکہ لولی ء اردو ٹی ”لوری“ فارسی ٹی ”لی لی“ و انگریزی ٹی ”Lullaby“ ناپن ایترہ۔ لولی ٹی انسانی جوزہ عاتتا درشانی مریک دنکہ لولی پاروکا نیازی خواہ لمہ مرے یا بھلا ایڑھ خدی آچنآء تینا کٹ ٹی خاچنک و اونانج آ دو اٹ تپکی ترسہ لولی پانگ۔ لولی ٹی مٹھاس و چاشنی ہنداخہ مریک کہ اے چنالمہ ناگٹ ٹی تنگان کاتک لولی پانگ ناسہ جتاء اندازہ اس یاگٹ اس مریک ہرا بنوکا ناست آ اثر کیک۔

لولی ٹی لمہ یا نیازی تیا چنآء ہر دم بشخندہ خنگ او ناصحت و جان جوڑی کن دعا خواہنگ او نابر و کا زند

یعنی آجبت ناباست شاد کامی و سرسبھی ناطق خٹنگ۔ کہ خدا کننا دا چنا عزت نازندگی گدر پٹنگ ناتوفیق ایستے و دادے قوم ملک کن اسے میرات اس جوڑ کے۔ ہراژان ملک عفاکدہ ملے تو ادا نامہ نارماک پور و مریرہ۔

براہوئی خلقی شاعری نالوئی ٹی لمہ داوڑتینا اولاد یا جعفر نامرہ ناز یکک:

لوی کناساہ لوی لوی کناساہ

بڑا س گون آنبار

دوست اس خن آنبار

لوی کناساہ لوی لوی کناساہ

خنک نا شماری کناساہ

شیرین اناری کناساہ

لوی کناساہ لوی لوی کناساہ

پٹ نا خیر تان سوال کریٹ

اللہ نا درباری دو تھیٹ

لوی کناساہ لوی لوی کناساہ (12)۔

”لوی“ لمہ نا کنڈ آن تینا چنا کن مریک۔ اول تو چنکا چنا یعنی خدی آ چنا کن پاننگ کہ ہرا تم اوزد کرے یا اوٹک یا تینا لمہ تنک کیک تو لمہ چنا پچپ تنگ یا خا پٹنگ کن لوی پانک۔ ہراژان چنا آرام کیک و لے لوی خدی آ چنا تینا بیس مارتیکن ہم پاننگ یعنی وہ سال آن بھلا عمر نا مارتیکن ہم لوی پارہ دنگہ اسے لوی نا مپہ اس ہرائی لمہ یا نیازی تینا چنا ناساگ برام یا ارا نا باقی تون او نارو یہ ناباست ذکر کیک دنگہ:

تا تے تینون رنگ

دشمار تے داگن ہرک

لمہ تے تینون مخک

لولی کناساہ لولی لولی کنا گنج

”لولی“ ٹی چنانا آجبت اونا سر سہنی کن دوا و اونا حسن و جمال نا تعریف کنگک داکان بیدس جوزه غاتا معصومی سادہی چس است پسندی جی آ زندنا گند راج نا حال حوال ایلو خلقی شیر آ تیا مبار ”لولی“ ٹی ہم درشان مریرہ۔

2- لیلی مور

لیلی مور ہم براہوئی خلقی شاعری ٹی اسے مقبول ء شیر نئے۔ ڈاکٹر عبدالرحمن براہوئی لیلی مور نا متکنی نا باروٹ نوشتہ کیک کہ لیلی مور نا متکنی نا اسے ثبوت اس دادے کہ داسہ دا گیرام منگٹی ء۔ لیلی مور ٹی براہوئی پاروکا پہوال آ تا مچا زند آ دینک آ مبار خنگک۔ ہر اتم سیل ہلیک تو خراسان نا آلمک کچھی یا سندھ نا پارہ غاہمپ ولڈنا تیاری ء کیرہ انتے کہ اے کنڈ آ باسنی مریک تو ہمپنگ وخت آ لیلی نا قافلہ سر ہلیک و لے ہمو وخت تو بے ء ماہ گیر ہلیک انتے کہ ماہ گیر نا وخت آ سفر کنگ کبین چاہنگک ہندا خاطر ان لیلی نا عاشق خلیک کہ لیلی داسہ ہمپنگ ء مشکل ء پدی بروئے ہمو وخت آ اونا دوی آ دا پٹوک بریرہ:

برکنا	لیلی	مور	لیلی	مور	کیوہ	نے
برکنا	لیلی	مور	لیلی	مور	کیوہ	نے
آلم	نا	ہمپنے	توبے	ء	ماہ	گیرا
کنے	آن	جتا	کپ	نے	ملنخوت	ساہ
برکنا	لیلی	مور	نوکر	نا	جند	نا
جتائی	تمانے	موسم	ء	سندھ	نا	نا

نظر کنا تمانے ٹکی آ طوقا تے
 مالے تینا لیلام کیوہ بریوہ شوقا تے
 توارس کیوہ نے تواریے کنا ہمپسہ
 پر انکا تیغ ٹی است آن کنا ہمپسہ (1 3)

لیلی مورٹی فراک، جتائی نامنظر کشی ء شاعر لوز آ تارواٹ جوڑکیک۔ دائی مدام دُوادامریک کہ لیلی نا
 آلم ماہ گیر ناوخت آ سر ہلک خدا کہہ نوالیلی پدی بفتینا خلیس نادرشانی تون اور اورارتینا است ء دلا سہ ہم
 ایتک کہ لیلی سندھ آہنگ ء سندھ ہم داخہ مُراف لیلی نادیدار کن سندھ آہنگ کن اگہ کئے تینا مال بزگل ء لیلی
 کروئی تما ہم کیوہ تے تاکہ لیلی نادیدار مرے۔

3- ہلو ہالو

براہوئی خلقی شاعری ٹی سانگ و برام یا خوشی و شادکامی ناپاس ناہم شیمیر اریر ہرا ”ہلو ہالو“ ناپن اٹ
 چاہنگرہ ”ہلو ہالو“ ٹی مدام خوشی نا احساس و زکرمریک۔ ”ہلو ہالو“ ء سانگ یا برام آ تینا نیٹیک پارہ ہرائی
 شادکامی نادرشانی مریک۔ ہلو ہالو ٹی ایلو وژنا شیمیر آ تیان بیدس عشق و مابت نادرشانی کن جوزہ ہم ملیک دنکہ:

ہلو ہالو کبو پل نا پن ء
 ہلو ہالو کبو ایلم نا جن ء
 ہلو ہالو کبو خوشی نا دے ء
 ہلو ہالو زیب نا زیب ء (1 4)

4- برنازنا:

”برنازنا“ براہوئی خلقی شیر آہتی بھار منگن و بھار پی ۽۔ برنازنا ۽ شوانک گیشتر مال ۽ خواہنگ کن
 ونگ وخت آ مش نا پارہ غاروان مریرہ۔ تو اوکک ”برنازنا“ شیر ۽ خلیہ تینا است ۽ خوش کیرہ تخرہ۔ برنازنا
 شیرنی امید و سفرنی بروکا دکھ و سوری تاز کر تون اور اور عاشق نا بیقراری نا حوال ہم ارے۔
 برنازنا ایلو عشقیہ یا خلقی شیر آ تا مقابلہ فی چکا بحر آ تینی نوشتہ ۽ و پاتلک۔ ہر دور فی برنازنا ٹیو تینی
 و دیکھی مرسد پنگ ۽۔ و اینواکان ہم دانا ٹیو تینی گیشتری منگ ۽۔ براہوئی خلقی شاعری فی برنازنا تینا جندنا اسہ
 جتا ہند کسے۔ ہر اتم شوان بزگل ۽ خواہنگ کن کشیک یا بزغرتینا ڈغار ۽ سازکنگ کن لگا ریک او دے امیت ۽
 کہ دا ڈغار آن کسے فصل دو بریک و ہند امیت فی خوشی نادرشانی ۽ ”برنازنا“ شیر نا وراثت پاش کیک۔
 ہر اتم آلمک یا قافلہ غاک بولان نا کسرات کچی نا پارہ غارہ تو بولان نا ورن آ تیان ”برنازنا“
 نا تو ارجا آسمان فی پنا کہ برنازنا فی عاشق تینا محبوب نا دا وڈرشت و شہ کیک۔

برنازنا   برناز   نا
 سیل ۽ کرین   نا ساز   نا
 است ۽ درنیش   بھار   نا
 برناز   نا   برناز   نا
 کونجاک   ہنار   بال   فی
 پناٹ   خنات   نے   شال   فی
 خواجہ   کنا   فی   اُس   خدا
 کچیس   کسے   دوستان   جدا
 قربان   مر یو   نا   گشت   نا

پیل اس اریس فی بہشت نا
 دیرے وہو کا واہ نا
 قادر کمک نا ساہ نا
 برنازنا برنازنا (1 5)

5- مودہ

براہوئی خلقی شاعری فی ہراوڑ خوشی و شاد کامی نایشیر آک اریریا چناناودی مننگ وخت نایشیرک ہندا
 و زغم ناپاس ناہم شیر ارے۔ داوڑ نایشیر آتے ”مودہ“ پارہ و مودہ مدام کے نامرک آن پد پانتلگ۔ مودہ فی
 کہوکانا خوبی و سفت آتا زکر مریک۔ مودہ مدام نیازی نایشیر کسے۔ مودہ آہو فریاد نامعنے کن ہم پانتلگ۔ مودہ
 ناپوتے است آیات تنگ بھاز مشکل مریک اتنے کہ مودہ ہمو وخت آپانتلگ ہرا تم کسے ناکزیت مرے۔
 مودہ ناپوئی تاثیر چین زیات مریک۔ ہرا تم اسہ ورناس کہے تو او نادوست و عزیز آک اودے یات کیرہ اونا
 جوانی تے خلکت نامونا شیر آتا دروشم اٹ پاش کیرہ تو ایلو بنوک آک ہم او فنانم فی بریر نا شریک مریرہ۔

6- ڈکال نایشیر

براہوئی شاعری فی نئے ڈکال نازی آہم شیر ملیک۔ قدرتی آفت آتا سوب آن ہرا تم انسان
 زندگی مصیبت آتیٹی اختہ مریک۔ اوتادر شانی ء اسہ خلقی شیر اسے فی داوڑ کنگا نے۔ ہراوے ”ڈکال“ پارہ۔

مش نا بندغ آک بسو ماسہ
 بن کنا ہیبت ء زیبا کہ واسہ
 کیوہ نے تو پاوہ ڈکال نا گپ ء

تان ۽ نا ڈڪال آن است ڪنا پ ۽
 مش تيني گدران چله و ميل تے
 تانه نا ڈڪال پڻے ميل تے
 مش تيني هرنگار واننا چچ آڪ
 ڈڪال آن ڪسور جوان انگا چچ آڪ
 ڪيوه پاوه ڈڪال نا گپ ۽
 تان نا ڈڪال آن است ڪنا پ ۽ (16)

7- ڪيلو بڙهه

ڪيلو بڙهه ئي حسن ناسخت مريڪ دائي چڙهه ”برنا ڪيلو بڙهه“ پاننگ اک يعني پاروڪا انتهائي خوش وشاد ۽
 ڪه چڙهه پاننگ برڪنا ڪيلو بڙهه۔ ڪيلو بڙهه نامنه ٿيو:

بر ڪنا ڪيلو جان ڪيلاڪ نا پارھ ڪنھ
 زيبا عا هيت آتو ڪاريم آن شاره ڪنھ
 برڪنا ڪيلو جان ڪيلو جان ڪيوه نھ
 خنڪ نا ڏگلو ڏگي آن لڙزيره
 چچ بندرغ نا ڪچ آ زلف آڪ نا ڪڙزيره
 برڪنا ڪيلو جان ڪيلو جان ڪيوه نھ (17)

8- سرورزی

براہوئی خلقی شاعری فی ہراوڑ ساگک ویرام تاشیر آک اریریا کہنگ ناوخت آموودہ ناچوک مریرد۔
داقتیان بیدس گزاس ہندو شیر ہم اریر ہراکک ایلو خلقی شیر آتیاں جتاہ دنگہ ہنداوڑ ناسہ خلقی شیر اس
”سرورزی“ ناچن ات بھارتی اے۔

سرورزی خلقی شیر آتیاں اسہ دونو جتاہ شیر کسے ہرا ایلو شیر آتیاں جتاہ و شیر اے پہوال آک علاج کن
ہم کہنیو۔ دنگہ دامست ناعقیہ کسے کہ ہرا تم مسک جتی مسرہ تو اوقا جن آتے کھنگ کن اسہ پخیر اسے پسرہ تو
پخیر سرورزی نامک ات ہمو جتی تا علاج اے کر یکہ ”سرورزی“ موہیتی نا آ لہ کسے داڑان اسہ جوانو ساز اس ودی مر یک
ہرا دے جتی آ بندغ خوش کھنگ۔ تو اینو ہم دا پوسکنا دور ٹی پارہ شیر و باگل یا موہیتی نارواٹ نفسیاتی علاج مر یک تو
دانا ہنداو ہے براہوئی خلقی آ پہوال آتیاں تنو کے کہ اوکک سرورزی نامک ات علاج کیرہ۔ سرورزی سرورزی نا
خلوکا کے پارہ گزاس سرورزی شیر نامپہ خاک داوڑ اے۔

سرورزی بسے چیری ٹی
گودی خسانے سیری ٹی
پخیر سلینے گوڈ آتیا
گودی بسے لوڈ آتیا
پخیر پڑہ غاتے مُت کرے
گودی خنگ ات بٹ کرے
پخیر خلکو نے تے پلوس
گودی نا ہور تے ٹی چلوس
تاس ٹی ہس ایسے دیر نا

ہخیر میل ۽ خواہانے ہیر نا
 خواز دار ہخیرے لاہانے
 ہخیر میلے تینا خواہانے
 ہخیر شر آتے کشاتے
 گودی کاٹم ۽ مشاتے (18)۔

کلاسیکل شاعری

براہوئی خلقی شاعری نادور ہموڑے ختم مر یک ہراوخت نئے نوشت نادروشمات براہوئی شاعری دو
 بر یک دن شاعر آتا باروت ہم معلومہ امرینہ۔ تو دار یسہ فی نئے کل آن مست ملک دادقلاتی نظر بر یک۔ کہ
 پڑدیکوسدی بیسوی فی خان قلات میر نصیر خان نوری نادر بار تو اختہ مر یک۔ و براہوئی شیمتری تاریخ فی ملک داد
 قلاتی ناپن کل آن ہرز آئے کہ اونا کتاب ”تختہ العجائب“ ہرا براہوئی زبان فی ۽ شیمتری مجموعہ کسے ہرادے
 ملک دادقلاتی 1760ء فی نوشتہ یک۔ ولے اودے چھاپ یک تو ملک داد آن پد 1905ء فی ہندا کتاب ۽
 براہوئی زبان ناسہ پئی ۽ شاعر اس مولانا نوجان چھاپ یک۔ دن ملک دادقلاتی ناکتاب ”تختہ العجائب“
 اوکیو شیمتری کتاب ۽۔ ہرائی 275 شیمز ۽۔ ملک دادتینا شیمز آتینی اول اللہ تعالیٰ تاسقت ات حمد نوشتہ یک۔
 پدان واحدانیت وکانات ۽ جوڑکنگ نایان ۽ یک۔ پدان حضور نا شان فی نعت نوشتہ یک ہندن پیر و بزرگ
 آتا شرف فی منقبت آن پد جنت و دوزخ نایان ۽۔

”تختہ العجائب“ فی گیشتری ویل آتا ذکر ۽ ہندن ملک دادزکوۃ تافضیلت ۽ اسہ شیمز اسینی داوڑ بیان

یک۔

ہر مومن کہ تے مالان زکاتے
خنوے برکتے تن تان حیاتے
کنوے مالتن مار ہم نواسہ (19)۔

دینی یا مذہبی شاعری

براہوئی ناکلا سیکل دور نا شاعری فی دینی و مذہبی شاعری نا ہم بھلو شیخ اس ارے ونگہ 1760ء فی ملک دادقلاقی "تحفۃ العجایب" پی آ براہوئی فی اولیکو شیخیری مجموعہ نوشتہ کرے۔
داکان بیدس 1882ء آن پد مکتبہ درخانی ہم دینی و مذہبی شاعری ء تالان کنگ کن بھازنت دو خلک و تقریباً اسہ ہزار کتاب بھاز آ صنف آتیا چھاپ کرے۔ مکتبہ درخانی ادبی خدمت تون اور اور انگریز آتاہمباری ویسایت نامتلف ء تورنگ کن ہم تینا کاریم تے تیز کرے ہرانا سوب آن دشمن ناکام مس۔
-i- مولانا نبوجان:

مکتبہ درخانی نا بند عالم آتینی مولانا نبوجان نا خدمت آک ہم کس آن ڈھلوک افس۔ نبوجان ادب نا شون حالی کن بھاز کاریم کرے اوک 1851ء فی مستونگ فی ودی مسرجیکی آن دینی تعلیم تو شوق نا سوب آن دینی تعلیم دوئی کے اوکان گزرتیت خواہننگ نایخ ء بلک۔ داہموز مانہ کس کہ عیسائی مشنری مسلمان آتا ایمان ء خطا کنگ کن وڑ وڑ ناہمباری کریکہ تو او نا رومل فی مکتبہ درخانی نا عالم آک ہم تینا مخ ء تفسیر۔ ہرقتینی مولانا نبوجان نا ذکر ہم ارے۔ مولانا نبوجان گز اس کتاب نوشتہ کرینے ونگہ:

-i- عمدۃ البیان

مولانا نبوجان نا اولیکو کتاب نا پن عمدۃ البیان ء دا 1907ء فی چھاپ مس۔

-ii- ناصح بلوچ:-

-iii تختہ الغرائب

-iv نصیحت نامہ

نصیحت نامہ 1906ء، ٹی چھاپ مس داکان بیدس مولانا نبو جان ملک داد قلاتی ناکتاب تختہ
العجائب 1905ء، ٹی چھاپ کرنے ہرا اینواسکان سوگومس۔ مولانا نبو جان تینا شاعری ناروات قوم ۽ بیدار
کننگ ناکوشت کرینے۔ اولک 1907ء، ٹی دادنیاء الار۔ اوفا گز اس نمونہ کلام داوڑ ۽

یارب رحیم ورحمن

شیطان ناکرودام آن

آسمان زمین نانایام آن

بشہ ننے نی اے خدا (20)

-ii مولانا محمد عمر دین پوری

مولانا محمد عمر دین پوری براہوئی ناکل آن زیات کتاب نوشتہ کروکا مصنف گدرینگانے ہرا 1880ء، ٹی
مستونگ ٹی ودی مس پانزدہ سال نامعمر ٹی قرآن ۽ خت کرے۔ اوکان گڈ سندھ ٹی اسہ مدرس سے ٹی داخلہ
ہلک ایڑے دینی علم خوانگ آن پدا ہمودورس ہرائی انگریز مچا قلات آکوزہ کریس وادوا جاگہ نامسلمان تا
مذہب ۽ ہم بدل کننگ خواہسکہ۔ داخاطران گز اتینا کتین آ کتاب "بائبل" نا براہوئی ٹی ترجمہ ۽ کریر۔ مولانا
محمد عمر دین پوری دامعاملہ آ غور کرے تو او ہم مولانا عبدالحی ناکماشی ٹی قرآن مجید نا براہوئی ٹی ترجمہ ۽ 1914ء
ٹی کرے 1916ء، ٹی چھاپ کرنے۔

داڈان بیدس مولانا محمد عمر دین پوری تقریباً پنجہ نا کچ کتاب نوشتہ کرینے۔ ہندن مولانا کتاب نوشتہ
کننگ آن بیدس اسہ جو انوشاعر اس ہم نسک او نا براہوئی ٹی شاعری بھاز دوست کننگانے او نا گز اس نمونہ کلام
داوڑ ۽

محبوب جانی ناز ات بروکا
 درد و غم آتا زیادہ کروکا
 داغ و جتائی نا تھچے کئے
 کپے کئے خوار ہمسرتا مونا (21)۔

کھٹیا

براہوئی زبان و ادب نا تعلقہ اداری بنیادی وراثت کھٹیا کی راج تون ۽۔ ہر اوڑاٹ کھٹیا کی زندگی زندو بود کھٹیا
 ادب کس شون انگ کیک ہمووڑاٹ براہوئی ادب و خاص وراثت شاعری ہم شون ہلسہ کرے۔ جس ناہیت
 داوے کہ براہوئی ادب نا بھلا شیخ اینو ہم شاعری ۽۔ جدید شاعری نا آگہ بنا ۽ اوانداوے ہرن تو اونا روت غاک
 خلقی شاعری تون اوارترہ۔ خلقی شاعری ہر اوڑاٹ ناراج نا آدینک ۽ دا شاعری فی سنے تینا آلم نازندو بودنا
 درشانی مریک۔ اوقتا غم دخوشی، ڈکھ آتا درشانی مریک۔ ہراسہ زبہ اداری، ہننی اوسوز خلقی شاعری فی نظر
 بریک او براہوئی جدید شاعری نار دوم ناسوب ۽۔

18 میکوسدی فی ملا ملک دادقلاتی ۽ ہرن تو ہم بھلاہیت داوے کہ داہم شاعر کئے اودا نا سرحال
 مزہب، مزہبی اخلاق ۽۔ اوکان گندونوز میکوسدی فی مکتبہ درخانی نا بنا ۽ مریک اوزمانہ نا اعتبارات مدرسہ ملاک
 راج نا خوانندہ اوزانتکار آ بندغاک اسر۔ او شاعری ناروات اوقک مزہبی خیالاتا درشانی ۽ کریر۔
 داروات ہرن تو بنا ۽ مروکا براہوئی ادب نا بارہ ات بھازانگا سوج آک و دی مریرہ ولے دا تا اہیت دا خاطران
 کم مٹنگ کپک کہ داسہ خاصو دور کسینا درشانی ۽ کیرہ دانوشٹ آ تیان تن پانگ کینہ کہ اودخت ناراج نا خوانندہ
 انگابند آغ آ تا فکر و چا بنداری انت کس اوزندے امر ہرارہ، اوتا نزداٹ ہراملدغاک زیات اہیت تخارہ۔
 براہوئی خلقی شاعری آن بلیس ملک دادقلاتی نا شاعری اسکان یا اینو داوور نا شاعری نا چاچ ۽ بلین تو ادب نارو

اٹ براہوئی شاعری چندی منزل آ تجلیہ کرینے ادا اینواسہ پوسکنو درو شم کستیوننا مونا سلو کے۔
ہندن کہ خلقی شاعری ئی نے تینا راج ناز ندو بود، غمو خوشی، ڈکھ آ تا درشانی مر یک ہندن اینونا شاعری ہم اینونا
راج نا آ و یک ۶۔ ہراڑے ننے دادور نا کل وکیل، سر سہیک اینونا شاعری ئی درشان مریرہ اوڑے سیاسی و
سیاسی شعور کن ندر مرو کا تیکن ناز یک ہم ننے اینونا شاعری ئی دو بر یک۔ داکان بیدس اینونا دور ئی براہوئی
پارو کا تا سہر یب، تاریخ اونا فکر و پام ناز کر ہم اینونا شاعری ئی خاص وڑاٹ درشان مر یک۔

حوالہ خاک

- 1 ابوالعجاز حفیظ صدیقی، لشاف تنقیدی اصطلاحات، مقتدرہ قومی زبان اسلام آباد، 1985ء، پ 190
- 2 ڈاکٹر جمیل جالبی، ارسطو سے ایلیٹ تک، نیشنل بک فاؤنڈیشن کراچی، 1970ء، پ 1-2
- 3 عزیز احمد (مترجم)، بوطنیقا، فن شاعری، انجمن ترقی اردو، باراول، 1941ء، پ 16
- 4 ڈاکٹر سلالہ مسند یلوی، ادب کا تنقیدی مطالعہ، مکتبہ میری لائبریری لاہور، 1989ء، پ 38-39
- 5 مولانا شبلی نومانی، شعر العجم (حصہ اول) عشرت پبلسنگ ہاؤس، لاہور، پ 8-9
- 6 ڈاکٹر رام بابو سکسینہ، تاریخ ادب اردو، علمی کتاب خانہ لاہور، پ 11
- 7 بزل حق محمود، ایران کے عوامی گیت، مکتبہ فارسی حق ٹرسٹ، لاہور (باراول) 1983ء، پ 9-10
- 8 بزل حق محمود، ایران کے عوامی گیت، ایضاً پ 35-41
- 9 بزل حق محمود، ایران کے عوامی گیت، ایضاً پ 19-20
- 10 بزل حق محمود، ایران کے عوامی گیت، ایضاً پ 41-42
- 11 ابن حنیف، دنیا کا قدیم ترین ادب، (باراول)، منظور پرنٹنگ پریس لاہور، 1982ء، پ 126
- 12 ڈاکٹر عبدالرحمن براہوئی، گواڑخ، براہوئی اکادمی کوئٹہ، 1969ء، پ 65

- 13 ڈاکٹر عبدالرحمن براہوئی، براہوئی لوک گیت، زمرہ پہلی کیشنز، کوئٹہ، 1995،
پ 71-72
- 14 ڈاکٹر عبدالرحمن براہوئی، مطالعاتی رہنما ایم فل، پاکستانی زبانیں اور ادب، علامہ اقبال اوپن
یونیورسٹی اسلام آباد، پ 147-148
- 15 ڈاکٹر عبدالرحمن براہوئی، براہوئی زبان اور ادب کی مختصر تاریخ، مرکزی اردو بورڈ لاہور، 1982،
پ 64-65
- 16 افضل مینگل، جٹکل، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ، 2004، پ 165-166
- 17 ڈاکٹر عبدالرحمن براہوئی، براہوئی لوک گیت، زمرہ پہلی کیشنز، کوئٹہ، 1995، پ 51-52
- 18 افضل مینگل، جٹکل، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ، 2004، پ 74
- 19 ڈاکٹر عبدالرحمن براہوئی، براہوئی زبان اور ادب کی مختصر تاریخ، مرکزی اردو بورڈ لاہور، 1982،
پ 92-94
- 20 ڈاکٹر عبدالرحمن براہوئی، مطالعاتی رہنما ایم فل، پاکستانی زبانیں اور ادب، علامہ اقبال اوپن
یونیورسٹی اسلام آباد، پ 138
- 21 ڈاکٹر عبدالرحمن براہوئی، مطالعاتی رہنما ایم فل، پاکستانی زبانیں اور ادب، ایضاً
پ 139-140